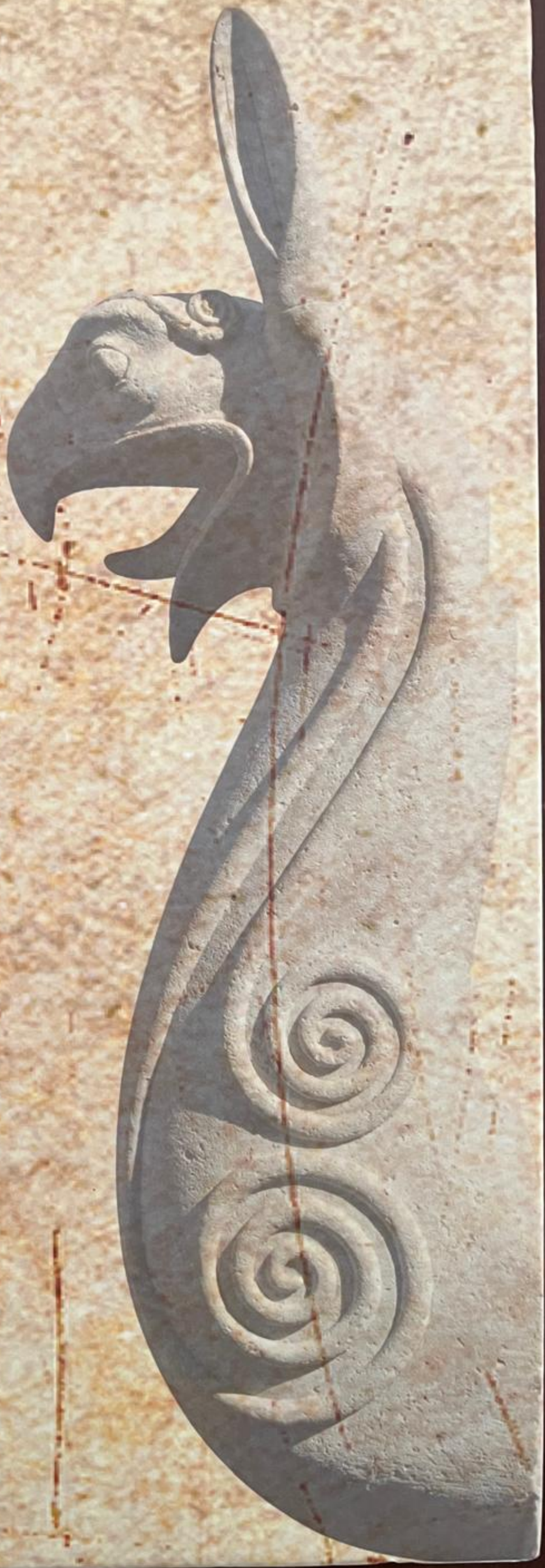
Prof. Dr.

Ömer Özyiğit'e Armağan

Studies in Honour of Ömer Özyiğit

Editörler / Editors

Emre OKAN – Cenker ATİLA

ege
YAYINLARI

Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e Armağan

Studies in Honour of Omer Ozyiğit

Editörler / Editors
Emre OKAN – Cenker ATİLA

EGE YAYINLARI

Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e Armağan
Studies in Honour of Ömer Özyiğit

Editörler / Editors
Emre Okan – Cenker Atila

ISBN 978-605-4701-96-4

© 2015 Ege Yayınları, İstanbul

Yayıncı Sertifika No / Publisher Certificate No: 14641

Bütün hakları saklıdır. / All rights reserved.

Bu kitapta yayınlanan makalelerdeki bilimsel içerik ve etik ile ilgili tüm sorumluluklar yazarlarına aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

The academic content and ethical responsibility of the articles published here rest upon their authors.
Quotations may be made with proper citation.

Kapak tasarımı / Cover design
Cenker Atila

Kapak fotoğrafları / Cover photos
Ön kapak / Front cover: Phokaia Athena Tapınağı'na ait Ion başlığı / *Ionic capital from the Athena Temple in Phokaia*
Arka kapak / Back cover: Phokaia Athena Tapınağı'nı süsleyen Griphon başı / *Griffin head from the Athena Temple in Phokaia*
(Fotoğraflar/Photos: C. Atila)

Baskı / Printed by
Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar - İstanbul
Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99
Sertifika No / Certificate No: 29487

Yapım ve Dağıtım / Production and Distribution
Zero Prod. Ltd.
Abdullah Sokak, No. 17, Taksim
34433 Istanbul - Turkey
Tel: +90 (212) 244 7521 Fax: +90 (212) 244 3209
e.mail: info@zerobooksonline.com
www.zerobooksonline.com/eng

İçindekiler / Contents

Önsöz, *Emre Okan – Cenker Atila* IX

Foça-Arkeoloji ve Prof. Dr. Ömer Özyiğit, *Prof. Dr. Candeğer Yılmaz* XI

Prof. Dr. Ömer Özyiğit, *Prof. Dr. Güngör Varinlioğlu* XIII

Yayın Dizelgesi XV

Arkadaşım Prof. Dr. Ömer Özyiğit, *Prof. Dr. Zeki Arıkan* XIX

Meral Akurgal
Smyrna Athena Tapınağı 1

Cenker Atila – Erdal Korkmaz – Beyhan Gürman
Kyme Doğu Nekropolü Mezar Tipleri 13

Serdar Aybek – Burak Arslan
Metropolis'te Bulunan MS 2.-3. Yüzyıla Tarihli İon Tipi Sütun Başlıkları 29

Ahmet Bilir – Mustafa Şahin
Herakleia Pontika'dan Pantomim Sanatçısı Krispos'un Mezar Anıtı ve Antik Çağ'da Pantomim 47

Orhan Bingöl
Foça Kazılarına Yorumsuz Küçük Bir Katkı 57

Mustafa Büyükkolancı
Ayasuluk İç Kale Onarım Süreci 65

Carmelo Colelli
The Dawn of Cyme 71

Adnan Diler – Gözde Adıgüzel
Pedasa Akropolis Giriş Kapısında Kült Çanağı 89

Pierre Dupont
Ionian Cups: Towards a Phocaean Connection? 103

Aygün Ekin Meriç
Metal Objects Found Around Metropolis in Ionia 113

Mevlüt Eliüşük
Bağdat Kırı Örenyeri Yeraltı Tonozlu Örgü Mezarlar 125

Atilla Engin
Baraj Suyu Altında Kalan Bir Höyüğün Akıbeti: Sıradur Höyüğü 135

Akın Ersoy – Özer Erdin
Antik Dönem Smyrna Agorası'nda Bulunan Roma Dönemi *Ludus Latrunculorum* ve *Mankala* Oyun Tablaları Üzerine İnceleme 143

Emel Erten
The Use of Window Glass in the Roman World 155

Murat Fırat
Seramik Çöplüğü Alanı Verileri Doğrultusunda Phokaia Kırmızı Astarlı Kapları 163

Massimo Frasca
Aiolic Kyme: A Hellenistic-Roman Cistern on the South Hill 181

Eda Güngör Alper
The Late Roman Lamps from Altınpark the Agora of Smyrna Excavations 191

Barış Gür
Miken Faunasına Genel Bir Bakış 205

Binnur Gürler – Gülten Çelik Ersoy
Smyrna/İzmir Kazıları Altınpark Mevkii Cam Unguentariumları 217

İlkan Hasdağlı
Geç Klasik Dönem'de Klazomenai ve Klazomenai Anakarası'nın Terki 223

Antoine Hermary – Henri Treziny
Artémis d'Éphèse, de Marseille à Arles 237

Halime Hüryılmaz
Gökçeada-Yenibademli Höyük Kazılarının Ada Tarihine Katkıları 247

Mehmet Işıklı
Geç Prehistorik Çağda Doğu Anadolu Yaylasında Ölüm:
Kura-Aras Kültürü Ölü Gömme Uygulamaları Üzerine Gözlemler 257

Abuzer Kızıl
Çine Akdamlar Basamaklı Kaya Sunağı 275

Taner Korkut
Tlos Antik Kenti Bellerophon Kaya Mezarı 287

Sebastiana Lagona
Kymeli Bir Atletin Anısına Stel 301

Hüseyin Metin
Ünik Bir Situla Işığında Pisidia Yerel Üretimli Hellenistik Kabartmalı Kaplarda Kullanılan Bezemeler 309

Emre Okan – Cenker Atila
Phokaia Maltepe Tümülüsü Dolgusundan Ele Geçen Mühürlü Amphora Kulpları 317

Bekir Özer
Kıyı Karia Arkaik Seramiği: Yerel Formlar, Kültürel Sınırlar 331

Pınar Pınarcık
Batı Anadolu Tarihi Açısından Karaburun Yarımadası'nın Önemi 349

Yasemin Polat – Aslı Saka
Antandros'da Ele Geçen Bir Skaraboid Greko-Pers Mührü 359

Lucia A. Scatozza Höricht
Bemalte Nordionische und Aiolische Keramik aus Pithekoussai und Kyme in Süditalien 367

Bilal Söğüt
Stratonikeia'daki Koruma Uygulamalarından Örnekler 379

Nuran Şahin
Klaros'tan Altın Yaldızlı Bronz Tanrıça Heykelciği 397

Aylin Tanrıöver
Kybele in Alexandria Troas 405

Mehmet Tekocak – Volkan Yıldız
Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Pişmiş Toprak Vazo 413

Ahmet A. Tırpan
Son Araştırmalar Işığında Lagina ve Çevresinin Tarihsel Süreci 433

Remzi Yağcı
Rhodian Soli: Orientalizing and Archaic Periods at Soli 445

Ahmet Yaraş
Pergamon Maymun Sekisi Nekropolü'nden Pişmiş Toprak İki Telesphoros Heykelciği 459

Levent Zoroğlu
Klasik Arkeoloji: Dünü, Bugünü ve Geleceği Üzerine Düşünceler 467

Prof. Dr. Ömer Özyiğit Albümü 475

Pergamon Maymun Sekisi Nekropolü'nden Pişmiş Toprak İki Telesphoros Heykelciği

Ahmet YARAŞ*

Herşeye rağmen gösterdiği direnç ve koruma azminden asla ödün vermeyen, her zaman örnek aldığım Değerli Hocama en derin saygılarımla.

Abstact

Two Telesphoros Terracotta Figurines from the Necropolis of Maymun Sekisi Tepesi Near Pergamon

The hill that lies to the west of Pasakoy which lies between Pergamon and Allianoi among local people is called Monkey Hill Benches. Excavations on the hill in question have been made illegally over many years, and tips and notifications have been made to The Pergamon Museum. The Pergamon Museum then performed short term recovery excavations between 1999-2000.

The full and completed excavation of the necropolis of the Monkey Bench, found rich burial gifts made of different materials which was found to be made during the late Hellenistic and Roman periods. Among the finds were a variety of articles relating to medical history. Specifically, two telesphoros terracotta figurines have been made the subject of this study. These Statuettes have been registered to the Pergamon Museum inventory with the numbers 95.17.00, and 92.17.00. Tomb figurines recovered from Telesphoros in the context of a typical outfit, are depicted as an old Dwarf. However, to be depicted as a God in terms of the typology is very important. In particular, the archaeological excavations in the tomb of the terracotta sculpture telesphoros portrayed as 'Goblin' brings an important perspective to a scientific thesis. Located in the immediate vicinity of Bergama, the health and medical nature of these items is important to the cult of the Pergamon Telesphoros.

In light of these findings, these Telesphoros figurines unearthed at the necropolis can be dated to the early Roman period.

Bölge halkı tarafından Maymun Sekisi Tepesi (MST) olarak adlandırılan alan[1], İzmir İli, Bergama İlçesi'nin kuzeydoğusundaki Paşaköy sınırları içinde bulunmaktadır[2]. Nekropol alanı[3], Bergama-İvrindi karayolunun yaklaşık 13-14 km'sinde, Paşaköy'ün kuzey-batısında, köy mezarlığının 200 m batısında, Bergama'dan Paşaköy'e gelmeden önceki yol üzerinde bulunan en son yükseltidir. Yortanlı Baraj gövdesi için kil alma alanında kalmaktadır.

---

* Doç. Dr. Ahmet YARAŞ, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Balkan Yerleşkesi, 22030 Edirne/TR.
E.posta: ahmetyaras@hotmail.com

1 1/25.000 planlarda da tepe bu isimle anılmaktadır.

2 Radt, 1996: 89-91.

3 Yaraş 2002: 464; MST ve Kocakoru Tepesi nekropolleri Allianoi sağlık merkeziyle birlikte, 1998-1999 yıllarında Bergama Müze Müdürlüğü olarak I. Derecede Arkeolojik Sit olması için İzmir I. Numaralı KTVK Bölge Kurulu'na birkaç kez müracaat edilmiştir. Kaçak kazıların sürekli olduğundan ısrarlı yazışmalarımız neticesinde koruma kurulu nihayet, 29.03.2001 gün ve 598 sayılı toplantısında, 29.03.2001 gün ve 9227 sayılı kararı ile MST Nekropolü'ndeki karayolunun kuzeyindeki kanadını I. Derecede Arkeolojik Sit alanı olarak ilan etmiştir.

Yoldan yaklaşık 4-5 m yüksekliğindeki yayvan tepe, doğu-batı doğrultusunda 300-400 m uzunluğunda ve yaklaşık olarak 40-50 m genişliğindedir[4]. Tepenin neredeyse ortasından 50 yıl önce Bergama-İvrindi yolu geçtiği için nekropolün çok büyük bir kısmı yok edilmiştir. Bu güzergâh Allianoi ile Pergamon arasındaki antik yol üzerindedir. Nekropol ise olasılıkla Paşaköy civarında Kalkolitik Çağ'a kadar giden bir yerleşime aittir. Çevrede çok sayıda taşınmaz kültür mirası tarafımızdan tespit edilmiştir[5].

Kurtarma kazıları sonucunda; MST Nekropolü'nde, günümüze izi kalabilmiş toplam 66 adet mezar tespit edilmiştir. Bu mezarlardan, yirmi ikisi defineciler tarafından 1980-90'lı yıllarda tahrip edilerek soyulduğu[6], sağlam kalan mezarların bir kısmının ise şişlenmek sureti ile kontrol edildiği, görülmüştür (Plan 1, Res. 1). Kazı, Bergama Yortanlı Kurtarma Kazısı Heyeti tarafından, 1999-2000 yıllarında, zorunluktan dolayı ivedi olarak ve son derece iptidai şartlar altında yapılabilmiştir[7].

Yüzeye çok yakın olan bu mezarlarda ana kayanın yapısından dolayı iskeletlerin hiçbiri sağlam ele geçmemiştir. Bulunan iskeletler de analizlerin yapılabilmesi için bakanlık onayı ile Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü'ne gönderilmiştir. Tepenin üzeri, sadece 15-20 cm kalınlığında bir toprak tabakası ile kaplı olup, mezarlar; yumuşak, sarımsı renkte, çoğunluğu kolay işlenebilir ana kayaya oyulmak suretiyle oluşturulmuştur. Oygu mezar tipindeki basit mezarlar, genellikle 20-30 cm derinliğinde, 40-50 cm genişliğinde normal insan boyunda yapılmışlardır. Mezarların çoğunluğu doğu-batı doğrultusunda olup daha az sayıda farklı yönlerde olanlar da vardır. Bazılarının üzeri sarı düzensiz kenarlı plaka kireç taşlarıyla kapatılırken, bazı mezarların üzeri toprakla kapatılmıştır. Kısmen daha derinde bulunan bazı mezarların çevresi ise tekne etrafında 40-50 cm bir boşluk bırakıldıktan sonra çevreden toplanan irili ufaklı taşlarla çevrilmiştir. Ancak bu son tipteki mezarların tamamına yakını aynı cins bir taş kapakla örtülmüştür. Birkaç mezarda ise ana kayaya oyulan mezarın iç duvarına dik konulan sarı plaka taşlardan ikinci bir kat oluşturulmuştur.

MST Nekropol kazılarında, 227 adet değişik materyal ve kondisyonu iyi durumda envanterlik değerdeki eser, konservasyon ve restorasyonu yapıldıktan sonra 2000 yılında Bergama Müzesi'nin envanterine kayıt edilmiştir. MST Nekropolü'nde ele geçirilen otuz adet sikke Geç Hellenistik ile MS IV. yüzyıl arasına tarihlendirilmiştir. Bunların arasında bulunan MS I. ve II. yüzyıla ait Bergama şehir sikkelerinin yoğunluğu dikkat çekicidir[8].

227 adet envanterlik değerdeki küçük eser arasında, Asklepios kültüne ait eserlerin yanında, iki adet pişmiş toprak (pt) Telesphoros heykelciğine rastlanmıştır.

Bergama Müzesi 95.17.00 Envanter No'lu Telesphoros (Res. 2, Çiz. 1)

Bergama Müzesi'ne 95.17.00 envanter numarası ile kayıt edilen pt figürün, 2000 yılında Allianoi Kazısı'nda PT 00/109 kazı envanter numarası almıştır. Eser, MST Nekropolü'nde, en zengin mezar hediyelerinin olduğu Sondaj I, Mezar 3'de bulunmuştur. Bunlardan; üçü tüm, dördünün de özellikle ağız kısımları kırılmış halde[9] toplam yedi

---

4 Nekropol alanı, 31.12.2010'da su tutulan Yortanlı Barajı'nın gölet alanın tam sınırında kalmıştır. GPS ile yapılan ölçümlerde, denizden yaklaşık 125 m yükseklikte; 39.12 33 92 K, 27 17 33 25 D koordinatlarda olduğu tespit edilmiştir.

5 Allianoi ile Pergamon arasındaki güzergâhta yüzeyde saptadığımız tüm taşınmaz kültür mirası hakkında yayın hazırlıkları devam etmektedir. MST Nekropolü ile ilgili ayrıca yayın yapılacaktır.

6 Defineciler tarafından kazılıp değersiz diye etrafa saçtıkları veya göremedikleri pek çok eser, toprak yeniden elden geçirilmek suretiyle bulunmuştur.

7 Kazı çalışmaları başkanlığım altında; Ark. Ercan Kafafçı ve Uz. Ark. İpek Akyel tarafından gerçekleştirmiştir. Plan çizimleri Restoratör Arzu İşgören, fotoğraflar Sanat Tarihçisi Firdevs Sayılan ve Arkeolog Mehmet Güngör tarafından çekilmiş, bu makaleye konu olan eserler; Restoratör Candan Yaraş tarafından restore edilmiş ve çizilmiştir. Özveri ile çalışan bütün katılımcılara çok teşekkür ederim.

8 Yaraş – Lenger 2009: 401-403; Sondaj I, Mezar IV'de ele geçen 427 envanter numaralı sikke; İÖ 133 yılına tarihlendirilmiştir. Ancak buna karşın buluntulardan, nekropolün Roma Çağı'nda özellikle İS I. ve II. yy'da yoğun olarak kullanıldığı saptanmıştır.

9 MST Nekropolü'nde ağız kısmı kırık unguanteriumlar bulunmuş olup bunlar nekropol ile ilgili çalışmada yayına hazırlanmaktadır. Bunlar ölü hediyesi olarak mezara konulan bu karınlı unguanteriumlar, 7.8 cm ile 10.1 cm arasında yüksekliklere sahiptir.

adet pt unguanterium, bir cam unguanterium, üç adet pt kap, üç adet pt figürün[10] ve bu yazıya konu olan Telesphoros heykelciklerinden biri bulunmuştur (Res. 3-4). Mezar hediyeleri gömü içinde daha önce definecilerin müdahalesi nedeniyle ne yazık ki dağınık bir şekilde tespit edilmişlerdir.

Figürin 15,4 cm yüksekliğinde, 4,8 cm genişliğinde, koyu devetüyü renkli, az katkılı hamurdan kalıp tekniği ile yapılmıştır. Heykelciğin sol ayağı bilekten itibaren, sağ ayak ve kaide ise kırık ve eksiktir. Figürün sırtında 0,8 cm genişliğinde hava deliği mevcuttur (Res. 5). Eser halen Bergama Müzesi'nin Yortanlı Barajı Kurtarma Kazısı (Allianoi) seksiyonunda küçük eserler arasında sergilenmektedir.

Figür baldırlarına kadar uzanan tipik kalın kapüşonlu bir manto içinde, ayakta ve tek başına betimlenmiştir. Sivri kapüşon öne doğru hafifçe eğilmiş, başının tam üstünde olduğundan saçsız baş yarıya kadar görülmektedir. Kapüşonun dışında kalan kaba ve sivri betimlenen kulakları bugüne kadar bulunan Telesphoros heykelciklerinden farklılık göstermektedir. Kapüşonun bu kadar geride kalmasından dolayı başın kısmen açık betimlendiği Telesphoros heykelcikleri bugüne kadar yayınlanmış literatüre göre çok nadirdir.

Figür, yuvarlak başlı, dolgun suratlı, derin alın çizgili, sivri kulaklı, derin göz çukurları, küt burnu ve dolgun dudaklarıyla ağızı hafif açık olarak betimlenmiştir. Başında kapüşonu ile tipik bir 'cüce' olarak tasvir edildiği düşünülmektedir. Eserin yüzeyi çok düz, kapüşonun olduğu kısımda ve yüzünde hafif parlak yaldızlı sarı renkli boya görülmektedir. Elleri her zaman olduğu gibi tipik manto içinde, kalın mantonun altında hafif bir şişkinlik dışında tam belli olmamakla birlikte göğüste birleştirilmiştir. El ve kollar, kalın mantoya önde ayrı bir hareket kazandırmıştır. Kalın manto, dar omuzlardan dizkapağına kadar düz bir şekilde inmektedir. Eserin tam ortasında, manto dikişi olmak üzere her iki tarafta ikişer tane aşağıda daha da kalınlaşan ve paralel inen kıvrımlar mevcuttur. Mantonun içinde 'V' yakalı daha ince ikinci bir giysi görülmektedir.

Eserin bacakları, mantonun altından -mermer kült heykellerinden farklı olarak, arkasında herhangi bir destek olmadan- inmektedir[11]. Birbirlerinden ayrı olarak mantonun altından bağımsız çıkan bacaklar kaide üzerinde muhtemelen çıplak ayakla betimlenmiştir. Dolayısıyla heykelciğin en zayıf noktasını bu kısım oluşturduğundan buradan itibaren kırık ve eksiktir. Figürün ayakları, yine oldukça nadir olmakla birlikte manto desteği olmadan olasılıkla yuvarlak veya elips şeklindeki kaideye çıplak ayaklarıyla duruyordu.

Bergama Müzesi 292.17.00 Envanter No'lu Telesphoros (Res. 6, Çiz. 2)

Bergama Müzesi'ne, 92.17.00 envanter numarası ile kayıt edilen bu figürün, 2000 yılında yine MST Nekropolü'nde PT 00/229 kazı envanter numarası almıştır. Eser, Sondaj FV Mezar X 21'de bulunmuştur. Söz konusu bu mezarda on üç adet sadece ağız kısımları kırılmış pt unguanterium bulunmuştur.

Pt figürün 9 cm yüksekliğinde, 4.1 cm genişliğindedir. Eserin sadece başı, gövdenin üst yarısı ve figürünün ön kısmı korunmuş olup, çok parça halinde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Açık kırmızı renk hamurlu olup kalıp tekniğiyle yapılmıştır (Res. 6). Kapüşonlu kalın mantosu ve tipik dik duruşuyla figürün, Telesphoros heykelciğidir. Figür sivri bir surata sahip olup, sivri kapüşonu başın ortasından itibaren saçsız başını kısmen örtmektedir. Telesphoros, alnında derin kıvrımlı alın çizgileri, derin göz çukurları, dolgun yanaklı, sivri suratı ile burada da yaşlı bir cüce olarak tasvir edilmiştir. Telesphoros 'V' yakalı önde dikişli kalın bir manto ile betimlenmiştir. Manto içinde ise yine daha ince bir kumaştan iç giysi mevcuttur. Mantonun önünde paralel, ortası yivli iki şeridin dışında, her iki yanında aşağı doğru inen iki elbise kıvrımı daha görülmektedir.

Eserin çenesi çok hafif sola eğik yapılmıştır. Bu frontal duruşu bozan hareket, Telesphoros betimleri için nadir görülen bir örnektir. Figürün duruşundan dolayı daha hareketli olan manto kıvrımları bu Telesphoros heykelciğinin

---

10 Oturan Figür Parçası (99.17.00), Kanatlı Eros (10.17.00), Giyimli Erkek (97.17.00) figürünleri müze envanterine kayıt edilmiştir.

11 Tek başına yapılan mermer Telesphoros heykelleri genellikle bir niş içine konulmak için yapıldıklarından arkası daha kaba özensiz ve kaideye kadar destekli yapılmaktadır.

diğerlerinden daha farklı bir tipi olduğunu düşündürmektedir. Ancak eserin kırık ve eksik olması arkeolojik açıdan değerlendirmeyi biraz daha zorlaştırmaktadır. Ayrıca kapüşonundan gelen iki yatay bant, mantonun 'V' görünümündeki ön kısmına kadar devam etmektedir. Her iki eserin ortak tarafı; tanrının tipik duruşu, cüce, kapüşonlu mantosu ile benzerlik göstermektedir. Ancak her ikisi de ayrı kalıplarda üretilmiştir.

MST Nekropolü'nde çok sayıda pt figürünle birlikte sağlık kültüne ait taş, metal ve camdan eserler de bulunmuştur. Bu nekropolde yaklaşık Geç Helenistik Dönem'den MS II. yüzyıla kadar toplam 30 sikke bulunmuştur. Ancak ne yazık ki her iki mezarların içinde in-situ olarak sikke tespit edilememiştir[12].

Her iki mezar buluntusunda da Telesphoros yaşlı/cin olarak betimlenmiştir. Dolayısıyla mermer veya pt malzemelerden yapılan kült objeleri genelde çocuk şeklinde betimlenirken, mezarda bulunan bu Telesphoros figürünleri, dinsel inançtan dolayı nadir görülen şekliyle yaşlı/cin olarak betimlenmiştir[13].

Mezardaki konteks buluntular açısından; 95.17.00 Envanter No'lu Telesphoros heykelciğiyle biri cam, üçü tüm, dördü ise boyundan itibaren kırık, toplam yedi adet pt unguanterium, 292.17.00 Envanter No'lu Telesphoros heykelciğiyle ise toplam on üç adet pt unguanterium birlikte bulunmuştur.

Mezarlardaki bireylerin yaş ve cinsiyetlerine dair ne yazık ki halen bir sonuca ulaşılamamıştır. Yaşlı veya 'cin' olarak betimlenen Telesphoros figürünler, -boyunlarından kırık on üç adet unguanteriumla birlikte- bireyin inhumation tekniğinde gömülmüş olması kayda değer önemli bir ritüeldir. Tümü ağız kısmından kırılarak mezara bırakılan unguanteriumlar ve Telesphoros diğer dünyaya göç eden bireyi koruyacağına dair bir inanç olabilir.

MST Nekropolü, Allianoi ile Pergamon arasında tespit ettiğimiz antik yol üzerindedir. Nekropolün sadece 3 km doğusundaki Allianoi sağlatım merkezinde, Asklepios kültüne ait çok sayıda eser ele geçmiştir. Bunlardan biri de yoğun krozyona uğradığı için 2002 yılında, kazı etütlük eserler grubunda değerlendirilen, bronz Telesphoros heykelciğidir[14] (Res. 7). Pergamon'un kuzeydoğusunda, cerrahi müdahalelerin yapıldığı bir hastane[15] ve hydroterapi yapılan oldukça büyük bir ılıcanın olduğu Allianoi sağaltım merkezi ve çevresinde ciddi anlamda bir Telesphoros kültünün varlığı görülmektedir. Ancak bilindiği Anadolu'nun en iyi korunmuş ve olasılıkla Galenos'unda görev yaptığı bu sağlık merkezi ne yazık ki bilimsel arkeolojik kazılar tamamlanmadan baraj suyu altında bırakılmıştır.

Bulgaristan'ın güneydoğusundaki antik kentlerde ve müzelerinde pt Telesphoros heykelcikleri mevcuttur[16]. Batı Anadolu'da bulunmuş halen kazı ve müze depolarında yayınlanmayı bekleyen veya Edirne Müzesi'nde olduğu gibi yanlış teşhis edilen çok sayıda Telesphoros heykelciği[17] olmalıdır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde, tek ve çocukla birlikte betimlenen pt Telesphoros heykelcikleri mevcuttur. Ainos (Enez) Taşaltı Nekropolü'nde bulunan Edirne Arkeoloji Müzesi'nde 1631 envanter numarası ile sergilenen kült objesi tipik pt Telesphoros heykelciği çocuk olarak betimlenmiştir. Bulgaristan'ın Stara Zaragosa Müzesi'nde sergilenen pt Telesphoros heykelcikleri, İtalya Ostia'da bulunmuş Ostiense Müzesi veya Macaristan Budapeşte Müzesi'nde pt Telesphoros heykelcikleri yine çocuk olarak betimlenmiştir. Özellikle Pergamon ve çevresindeki sağaltım merkezlerinde bulunan bu eserler yayınlandığında, Telesphoros kültü ve tipolojisi hakkında daha detaylı bilgiye ulaşılacaktır.

---

12 Yaraş – Lenger, 2009: 401; MS I. yüzyıla tarihlenen sikkelerin sayısal çoğunluğu nekropolün bu yüzyıl boyunca yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir. Traianus döneminde basılmış iki Pergamon sikkesi ve MS II. - III. yüzyıl darbı pseudo-otonom Amorion sikkesi, nekropolün MS II. yüzyıldaki kullanımının delilidir. Sondaj VI Mezar I'da bulunan Iulia Domna ve Salonina sikkeleri sayesinde ise nekropolün MS III. yy'ın ortalarına kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nekropolde bulunan Roma imparatorluk sikkelerinin üçü MS III. yüzyıla, sonuncusu ise MS IV. yüzyılın ortasına tarihlenir.

13 Ruhfel 1994: 870-878; Ruhfel 1994b: 62-67; Yaşlı/cin olarak betimlenen Telesphoros figürünleri sayıca az olmakla birlikte mezar buluntusu olarak karşımıza çıkması dinsel anlamda öbür dünyaya yolculuk ederken koruyucu görev üstlendikleri düşünülebilir.

14 Baykan 2012: 196.

15 Yaraş 2011: 372-387.

16 Donceva 2001: 99-110; Güney Bulgaristan'daki müzelerde henüz yayınlanmamış çok sayıda Telesphoros figürini tarafımdan gözlemlenmiştir.

17 Yaraş 2015: 723-729.

Telesphoros kültü, kökeni olarak düşünülen Balkanlar/Trakya[18] ve daha sonra geldiği düşülen Anadolu için henüz gizemini korumaktadır. Az sayıdaki mevcut, taş heykel ile metal ve pt heykelciklerinden yola çıkılarak tipolojik genel bir değerlendirme yapabilmek henüz oldukça zordur. Ancak çoğunlukla genellikle yuvarlak kaide üzerinde dik duran, mutlaka kapşonlu mantosu ile saç bukleleri önüne gelen, hafif tombul, oldukça şirin bir çocuk olarak betimlendiği görülür. Sağlık Tanrısı Asklepios ve Hygeia ile birlikte grup şeklinde betimlenen Telesphoros, bazen de çok daha küçük bir çocukla birlikte görülmektedir. Çocukla betimlendiğinde, bebeği yaşama getirirken, kolay doğum ve sağlıklı çocuk bahşediyor diye düşünmek mümkündür[19]. Bu şekilde çocukların onun koruması altına girdiği düşünülebilir.

Telesphoros'un çoğunlukla görülen tipik kıyafet ve çocuk şeklindeki betimlerinin yanı sıra, bu örneklerde olduğu gibi öbür dünyaya giderken eşlik etmek üzere koruyucu olarak cüce/cin şeklinde betimlenip, ölü hediyesi olarak konulduğu, MST Nekropolü'nde in-situ olarak tespit edilmiştir. Donceva'nın yaşlı/cin olarak betimlenen Telesphorosların ölen bireyin öbür dünyaya kolay yolcu etmek için sunulduğunu ileri sürdüğü tez için bugüne kadar in-situ olarak tespit edilmiş en güzel örnek sanırım, MST Nekropolü buluntularıdır. Aynı mezar içinde ağızları özellikle kırılmış unguanteriumların bulunmuş olmasının ayrı bir anlamı vardır.

Her iki eser, konteks buluntular da dikkate alındığında, MÖ I. MS I. yüzyıl arasına tarihlendirilebilir.

Kaynakça

Aurenhammer 1990 — Aurenhammer, M., *Die Skulpturen von Ephesos, Bildwerke aus Stein. Idealplastik I, Forschungen in Ephesos, Bd.X,1*, 1990.

Baykan 2012 — Baykan, D., *Allianoi Tıp Aletleri*, SOA-2, İstanbul, 2012.

Deonna 1955 — Deonna, W., "Telesphore et le 'genius cucullatus' celtique", *Latomus 21*, 1995, 43-74.

Donceva 2001 — Donceva, I., "Der Kult des Telesphoros ikonographische Besonderheiten seiner darstellung in Trakien", *Karasura. Untersuchungen zur Geschichte und Kultur des alten Thrakien*, 1. 15. Jahre Ausgrabungen, 2001, 99-110.

Ehling 2005 — Ehling, K., "Ein Reitender Telesphoros", *EA 38*, 2005, 159-164.

Fuchs 1992 — Fuchs, M., *Römische Idealplastik, Gyptothek München, Katalog der Skulpturen VI*, München, 1992.

Kerenyi 1953 — Kerenyi, C., *Asklepios, Archetypal Image of Physicians Existence*, New York, 1953.

Ohlemutz 1940 — Ohlemutz, E., *Die Kulte und Heiligtümer der Götter in Pergamon*, Würzburg, 1940.

Radt 1996 — Radt, W., "Archaische Löwen aus der Umgebung von Pergamon", *IstMitt 46*, 1996, 89-91.

Reinach 1928 — Reinach, S., "Telesphore", *Cultes, mythes et religions*, 2, Paris, 1928, 255-261.

Ruhfel 1994 — Ruhfel, H., "Telesphoros", *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC)*, 7/1, Zürich, 1994, 870-878.

Ruhfel 1994b — Ruhfel, H., "Statuettengruppe des Telesphoros mit Kind", *AA 1994, 62-67*.

Tekin-Özdizbay 2014 — Tekin, O. – A. Erol-Özdizbay, "Coins from Allianoi Excavations: Campaign of 2000", *Colloquium Anatolicum XIII*, 2014, 293-336.

Yaraş 2002 — Yaraş, A., "2000 Yılı Allianoi Kazısı", *XXIII. Uluslararası Kazı Sonuçları Toplantısı*, I. Cilt, 2002, 463-478.

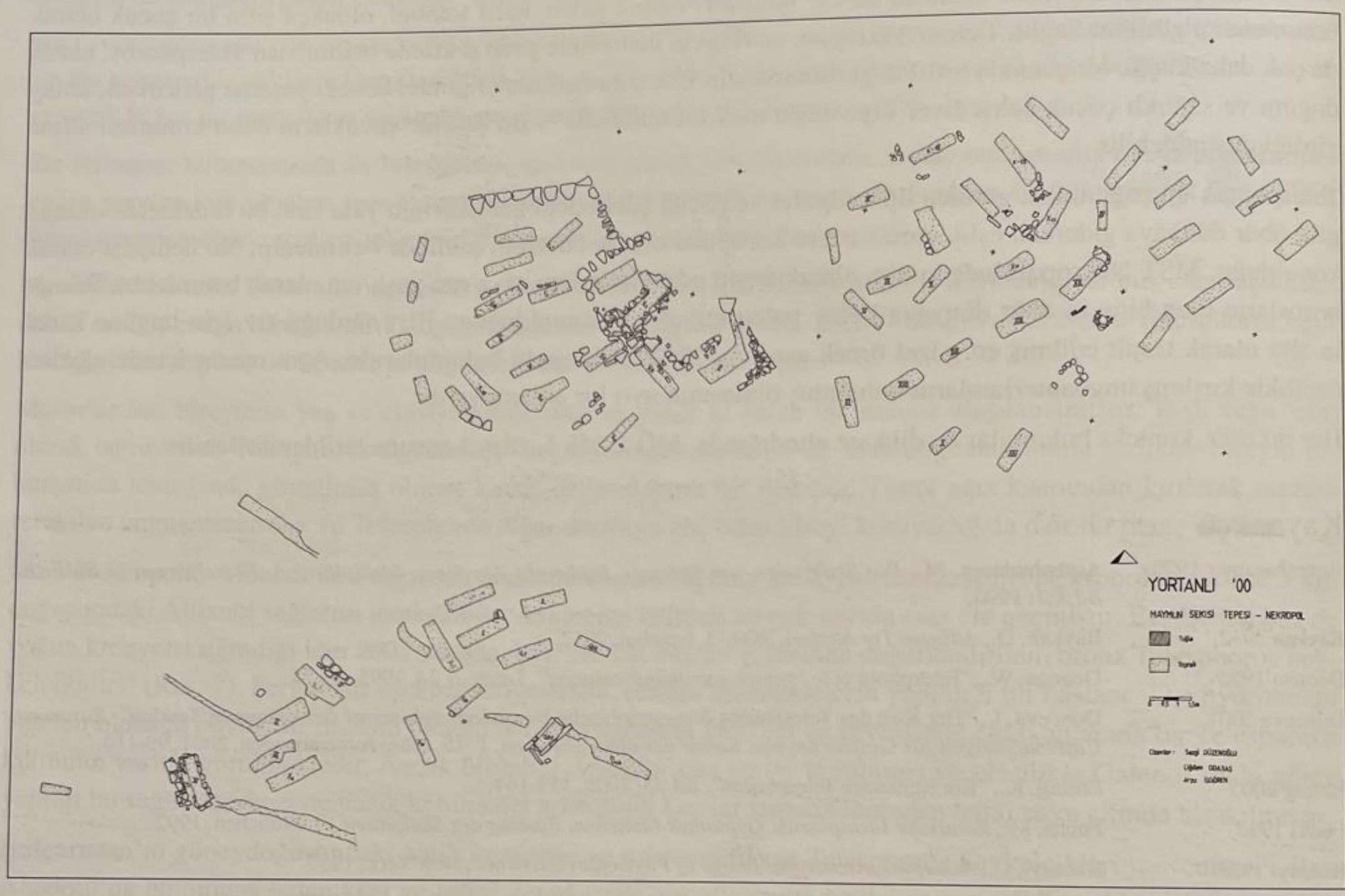
Yaraş – Lenger 2009 — Yaraş, A. – D.S. Lenger, "Excavation Coins, Coins from the Necropolis of Maymun Sekisi Tepesi near Pergamon", *The Numismatic Chronicle The Royal Numismatic, Numismatic Society*, 2009, 401-403.

Yaraş 2011 — Yaraş, A., "Antik Sağlık Merkezi Allianoi ve Hastanesi", *Uluslararası Bergama Sempozyumu International Bergama Symposium (07-09 2011)*, İzmir, 2011, 372-387.

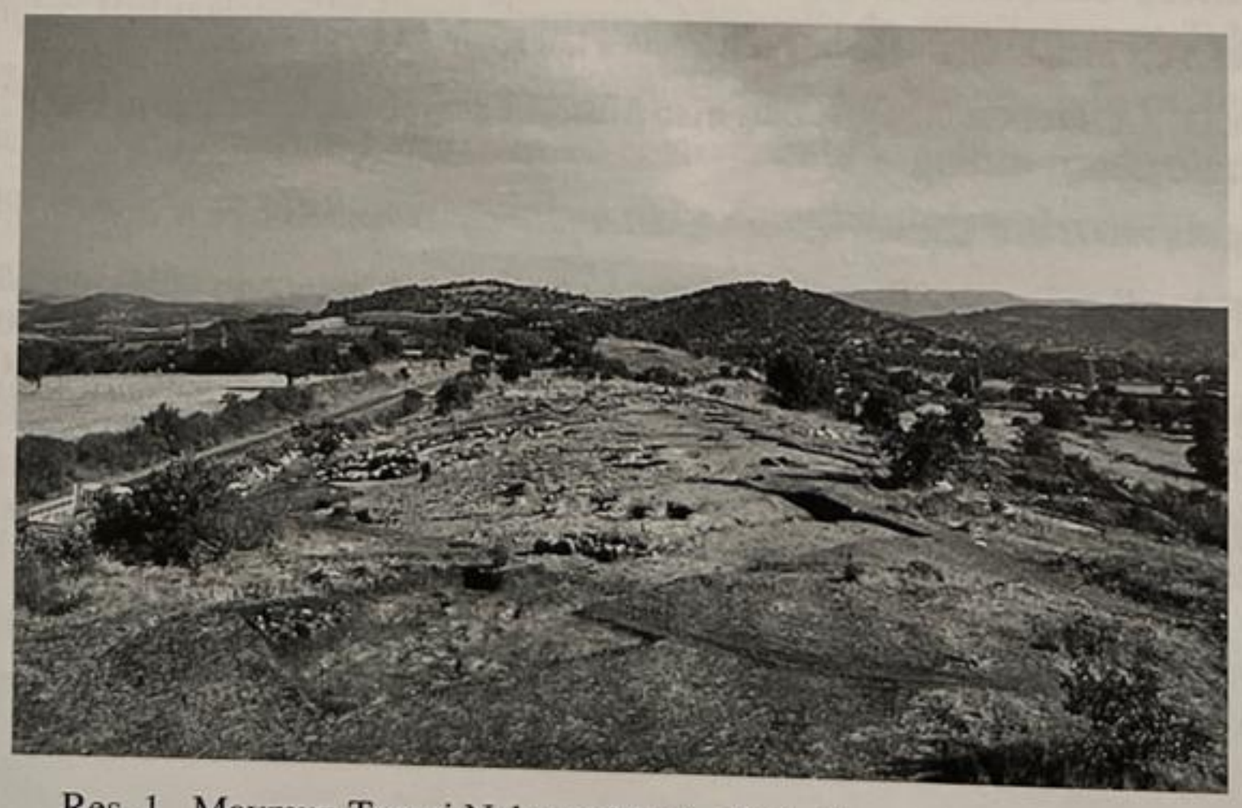
Yaraş 2015 — Yaraş, A., "Telesphoros Heykeli (Edirne Müzesi 1148)", C. Şimşek – B. Duman – E. Konakçı (Ed.), *Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan, Essays in Honour of Mustafa Büyükkolancı*, İstanbul, 2015, 723-729.

18 Donceva 2001: 99-110.

19 Rühfel 1994: 870-878.

Plan 1 Maymun Tepesi Nekropolü

Res. 1 Maymun Tepesi Nekropolü'nün Doğu'dan gelen görünümü

Res. 2
Toplu mezar buluntusu

Res. 3

Res. 4

Res. 5

0 1 2

YRT - 00
P.T.00 - 109
MST / S I M 3
Figürin
Çizen: Candan YARAS

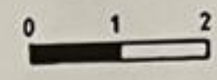
Çiz. 1

Res. 6

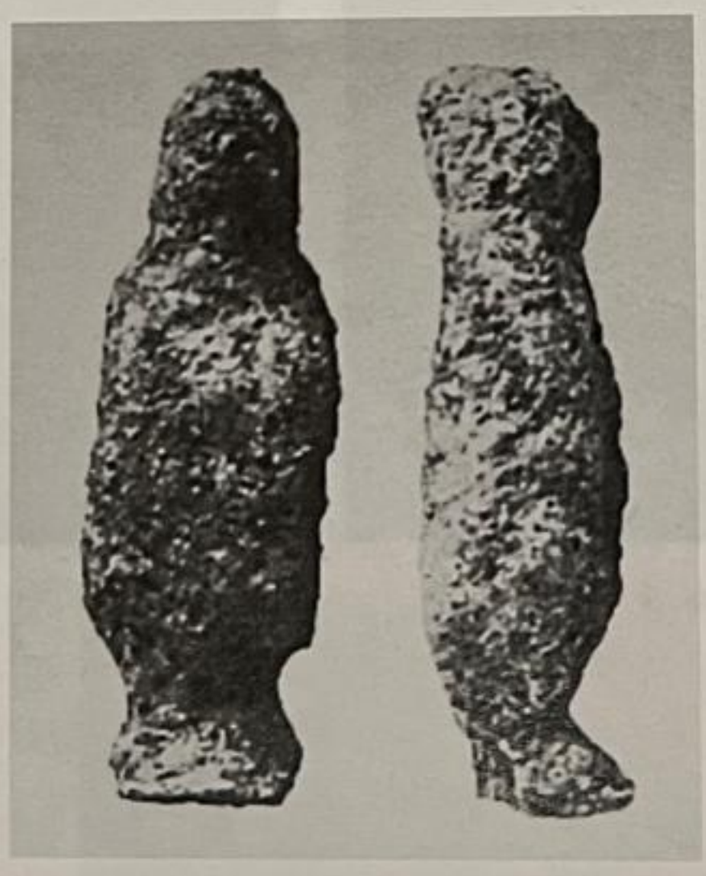

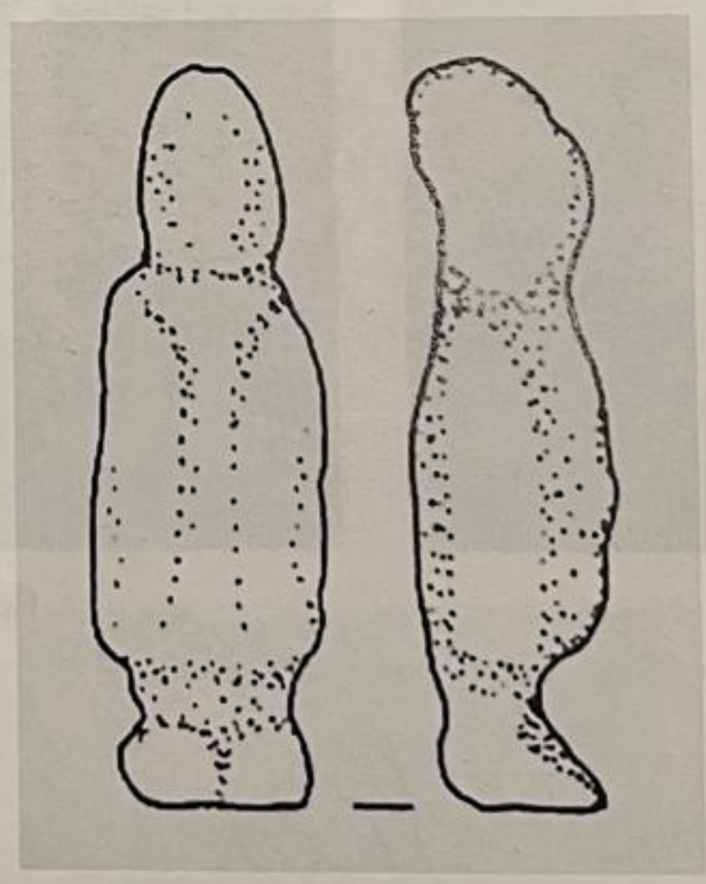

YRT - 00
P.T.00 - 229
MST / F V
Figürin
Çizen: Candan YARAS

Çiz. 2

Res. 7